

УДК 94(477)

**ДЕРЖАВОТВОРЧА РОЛЬ ЗАХІДНО-
УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ОСВІТЯНСЬКОЇ
ЕЛІТИ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ
1917–1921 РР.**

**THE STATE-MAKING ROLE OF THE WESTERN
UKRAINIAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL
ELITE OF THE UKRAINIAN REVOLUTION
1917–1921**

Сіницький А. Ц.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри
суспільних наук, Житомирський національний
агроекологічний університет (Житомир, Україна),
e-mail: sinickiy18@gmail.com

Sinitskiy A. Ts.,

Ph.D., assistant professor of social sciences
Zhytomyr National Agroecological University
(Zhytomyr, Ukraine), e-mail: sinickiy18@gmail.com

Розглянуті питання щодо державотворчої ролі західно-української науково-освітянської еліти доби Української революції 1917–1921 рр. Автор визначає особливості перебігу революційних змагань у регіоні та аналізує їх вплив на процеси у науково-освітній сфері ЗУНР. Досліджуються концептуальні особливості здійснення перетворень у науково-освітній сфері, роль громадських об'єднань педагогів, програмні аспекти щодо бачення західно-українськими науково-освітянськими елітами системи української національної освіти. Автор доходить висновку, що державотворчий процес спирався на громадську ініціативу педагогічних верств. Незважаючи на несприятливі умови, освітянські верстви було залучено до широкої дискусії із питань українізації і реформування школи. Зазначається, що разом із тим, для ґрунтовної оцінки діяльності освітніх еліт бракує конкретних досліджень, які б висвітлювали діяльність місцевих учительських об'єднань та весь спектр позицій щодо питань розвитку української школи.

Ключові слова: освіта, Українська революція 1917–1921 рр., ЗУНР, науково-освітянські еліти.

The article deals with the state-building role of the Western Ukrainian scientific and educational elite during the period of the Ukrainian Revolution of 1917–1921. The author defines the peculiarities of the course of revolutionary competitions in the region and analyzes their influence on the processes in the scientific and educational sphere of the ZUNR. The conceptual peculiarities of the transformation in the scientific and educational sphere, the role of public associations of teachers, and the program aspects of the vision of Western Ukrainian research and education elites of the Ukrainian national education system are explored. The development of state-building foundations in the scientific and educational sphere of the society of Western Ukrainian lands reflected the negative conditions of the military-political nature – the scientific and educational elites had much less favorable conditions for their own consolidation and the implementation of the desired institutional transformations in the scientific and educational sphere. The author comes to the conclusion that the state-building process relied on the public initiative of the educational circles. Despite the unfavorable conditions, the educational circles were involved in a broad debate on issues of Ukrainization and school reform. The educational and educational elite of the region developed the principles of nationalization of the school and its independence, the concept of a unified school developed in the UNR was adopted. It is noted that at the same time, for a thorough evaluation of the activities of educational elites, there is a lack of specific research that would cover the activities of local teacher associations and the entire spectrum of positions on the issues of the development of the Ukrainian school.

Keywords: education, Ukrainian revolution of 1917–1921, ZUNR, scientific and educational elite.

Постановка проблеми. Як зазначає дослідник становлення української нації В. А. Смолій, Українська революція 1917–1921 рр. не була чимось випадковим, або несподіваним. Із початку свого розгортання вона швидко пройшла шлях від «нечисленного об'єднання національно свідомої інтелігенції до широкого загальнонародного руху,

який охопив українські землі і сходу і заходу» [15, с. 4]. Як прийнято вважати, національні змагання початку ХХ ст. зазнали поразки у тому сенсі, що українцям не вдалося вибороти самостійну незалежну державність. Проте, результати визвольних змагань були незворотні. Їх незворотність полягає перш за все у зростанні національної свідомості українського народу. Протягом кардинальних років революції були здійснені радикальні зрушення у сферах освіти, культури, мови, науки. Незворотними результати визвольних змагань 1917–1921 рр. зробило надбання українцями тих засад, які визначають національне буття народу у модерному світі. Можна без перебільшення казати, що роль науково-освітянської еліти України у історичній перспективі виявилася більш значною, ніж роль еліт військових та політичних.

Перебіг революції 1917–1921 рр. в Україні мав суттєві відмінності щодо її Східних та Західних земель. На Сході країни основними опонентами національної державності виявилися імперські реваншисти з червоно-більшовицького та білого таборів і сили внутрішнього безладу, визначені вадами соціальної структури тогочасного суспільства, спричиненими віками русифікації. На Заході країни, Українська революція зіткнулася із зовнішнім опором переважаючих сил відновленої Польської держави. Різність завдань української революції на Сході і на Заході країни визначалася відмінностями. Політика гальмування українського національного відродження у межах Австро-Угорщини носили більш складний характер, ніж політика русифікації у складі Росії.

На науково-освітянські еліти Заходу українських земель, враховуючи їх роль у суспільстві, лягло завдання вироблення відповіді на виклики короткого, але яскравого відродження державності початку ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційні підходи до історії Української революції 1917–1921 рр., у всіх її аспектах, зводять до народницько-соціалістичної течії, представлені працями М. Шаповала, В. Винниченка, І. Мазепи та консервативною державницькою течією, започаткованою В. Липинським [7] і розвинутим у історіографії діаспори перед і післявоєнного періоду [6, с. 23–24]. Українською історіографією обох течій констатуються вади соціальної структури українського суспільства початку ХХ ст., які обумовлювали брак національної свідомості, і вели до неоднозначної оцінки ролі української інтелігенції. Представники державницької школи вказують на дещо наївні сподівання на народні маси, які мали народники-соціалісти, і на завдання, які мали у суспільстві його еліти.

У серії біографічних досліджень 1990–х – поч. 2000–х рр. виявляється інтерес до української еліти доби революції, який реалізується у серії біографічних досліджень. У спеціальних роботах аналізується процес національно-культурницького відродження, досліджується діяльність творчої інтелігенції, та «культурно-мистецької

інтелігенції» ЗУНР. У праці О. Коваль узагальнена державотворча роль національної еліти доби революції [9].

Конкретним проблемам ролі і діяльності західноукраїнської науково-освітянської еліти у Українській революції 1917–1921 рр. присвячені праці В. Купрійчука, М. Марчук, Л. Шологон та ін. Проте, існуючі дослідження традиційно зосереджуються на проблемах змісту та здійснення державної політики у науково-освітній сфері, полишаючи поза увагою базові аспекти її формування, до якої належить проблема науково-освітянських еліт. Визначається загальна маргінальність і фрагментарність висвітлення невійськових подій у Західноукраїнських землях революційної доби [9, с. 17]. Існують великі масиви недосліджених архівних матеріалів із даної проблеми [3, с. 298].

Мета статті. Метою статті є узагальнення, на основі окремих досліджень, ролі і значення науково-освітянської еліти у державотворчому процесі на Західноукраїнських землях доби Української революції 1917–1921 рр.

Наукова новизна статті полягає у узагальненні широкого матеріалу існуючих досліджень щодо вироблення цілісного розуміння державотворчої ролі українських науково-освітянських еліт у Українській революції 1917–1921 рр.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи проблему державотворчої ролі науково-освітянських еліт, необхідно вказати на умови перебігу Української революції на Західноукраїнських землях, які відбивалися на особливостях перебігу процесу державотворення ЗУНР. У Наддніпрянській Україні революція включала порівняно тривалі періоди мирного розвитку, у яких серйозну роль відігравали науково-освітянські еліти. Протягом березня – листопада 1917 р. там відбувалася громадсько-політична консолідація освітянства. Були зібрані загальноукраїнський та регіональні учительські з'їзди, були створені органи державної влади, відповідальні за впровадження політики у науковій та освітянській сфері. Точилася загальнонаціональна дискусія із проблем оновленої системи освіти, у ході якої були вироблені принципи її реформування та українізації. Протягом березня – грудня 1918 р. владою Української Держави було зроблено принципові кроки із впровадження у життя створених науково-освітянською елітою Наддніпрянської України програм розвитку освіти і науки.

У межах Західної України науково-освітянські еліти мали набагато менш сприятливі умови для власної консолідації і здійснення бажаних інституційних перетворень науково-освітньої сфери. До кінця жовтня 1918 р. край перебував у військовому стані, який певним чином обмежував громадянську активність населення, хоча і не зупиняв позитивних зрушень. Так, А. Крушельницький, на той час бургомістр Городенка, у 1915 р. домігся дозволу на відкриття української гімназії. У 1916 р. було ухвалено

рішення про відкриття і учительської семінарії із українською мовою викладання. За його висловом, в Галичині «творилися в напрямі українізації такі речі, яких ми не були досі ніколи свідками» [4, с. 139].

Перехід влади до української більшості населення краю відбувався в умовах гострого військового протистояння. Більш-менш стабільними політичними умовами на більшій частині краю були лише у листопаді 1918 – квітні 1919 р.; при чому точилися бої за контроль над Львовом і Перемишлем, а території Буковини та Закарпаття були окуповані румунськими та угорськими військами. У травні 1919 р. почався загальний наступ польський військ, 16 липня 1919 р. частини Української галицької армії відступили за Збруч. Надалі, революція розвивалася в умовах іноземної окупації краю і його включення до складу держав-сусідів.

І за української влади, на відміну від УНР і Української Держави, де представники національних меншин, перш за все, російською, якнайчастіше займали конформістську позицію, поляки Галичини були як правило вороже налаштовані до української державності і чинили дієвий опір. У той же час, ступінь внутрішньої консолідації західноукраїнського суспільства був значно вищим за такий у Наддніпрянщині. Не користувалися суттєвою популярністю радикальні соціалістичні гасла [8, с. 56–57]. В часи, які передували розгортанню революції на Західноукраїнських землях і утворенню ЗУНР, українські заклади освіти були порівняно нечисельними. У Галичині вони були представлені трьома українськими державними та декількома приватними класичними гімназіями. Українських реальних гімназій, учительських семінарій, ремісничих та господарських шкіл не існувало [14, с. 146]. Значні осередки української освіти практично відразу опинилися під польською окупацією. Зокрема, Руський Інститут для дівчат, Інститут для хлопців, Греко-католицька Духовна Семінарія, Український Народний Дім, Перемиська гімназія [2, с. 170–171]. Українські освітянські кола також були порівняно нечисленними, а освітянська громадськість краю чітко поділялася на українську та неукраїнську, у політичному сенсі – на польську частину.

Відтворення українського національного державного управління у краї відбулося досить швидко. Створення Державного секретаріату освіти і віросповідань (надалі – Державний секретаріат) відбулося 6 листопада 1918 р. Його очолювали проф. О. Барвінський, а після переїзду до Станіслава д-р А. Артимович. З 17 квітня 1919 р. цю посаду обіймав А. Крушельницький. Концептуальний вплив на політику Державного секретаріату справляв С. Сірополко, який у попередній час був членом ради та товаришем міністра освіти УНР та одним із авторів «Проекту Єдиної школи на Україні». Із січня 1919 р. він працював у Станіславі, де був референтом із народної освіти при Державному секретаріаті. Ним було опубліковано програмну статтю

«Завдання нової школи» у станіславському часописі «Республіка» із проблем реформування шкільництва [16, с. 282–283]. Роль школи і шкільної освіти як чинника державотворчих процесів досить чітко усвідомлювалася національним урядом [12, с. 219].

Як свідчать із місць, стихійний рух із запровадження української мови викладання у середній школі почався ще до відповідних розпоряджень державної влади ЗУНР [1, с. 82]. На місцях утворювалися повітові шкільні ради. Так, у Снятині 24 листопада 1918 р. були скликані збори вчителів і обрано шкільного інспектора і референта. Польські педагоги саботували рішення, їх доводилося заміщувати молодими вчителями [11, с. 65]. У березні 1919 р. відбулася учительська конференція Снятинщини і Заболотівщини [11, с. 66]. 29 грудня 1918 р. було скликано 3'їзд делегатів українського народного учительства у Коломиї, який, серед іншого, зажадав об'єднання без застережень із УНР [14, с. 146].

Як і у Наддніпрянщині, у політиці ЗУНР у науково-освітній сфері спиралася на громадську активність педагогічних верств. 2–3 лютого 1919 р. у Станіславі було проведено 3'їзд представників народного учительства, яким було схвалено резолюції, покладені у основу (або відповідні) положень базового Закону «Про основи організації шкільництва на Західній Області Української Народної Республіки» від 13 лютого 1919 р.

Резолюції і Закон відбивали основні положення змін у освітній сфері: українізацію освіти, державний статус школи, її незалежність і суспільний авторитет учительства [12, с. 221]. Статус державних службовців суттєво підвищував становище вчителів у суспільстві. У перспективі схвалювалося реформування освіти відповідно до розробленої в УНР концепції єдиної дванадцятирічної школи [17, с. 240].

На реалізацію положень Закону було видано розпорядження Державного секретаріату «У справі тимчасових змін научних планів» видане 23 лютого 1919 р. для початкових (народних) шкіл із обов'язковим навчанням для дітей віком 8–14 років. Ним зменшувався час викладання польської і німецької мов на користь української мови, а також літератури та математики [17, с. 240]. Посилювалася роль базових курсів, які відповідали за формування свідомого українця-громадянина: української мови, історії та географії України. Від реалій Австро-Угорської держави, ці курси переглядалися щодо актуальних реалій українських земель. Визначалася обов'язковність вивчення української мови [12, с. 221]. В класичних і реальних гімназіях обов'язкове викладання українською мовою мало розпочинатися із 15 березня 1919 р. Закон «Про заробітну плату вчителів» та резолюція Української Народної Ради «Про підвищення заробітної плати учителям середніх шкіл» встановлювала єдину систему оплати, пенсійне забезпечення, додаткові виплати, які мали надавати вчителю відповідний соціальний статус [12, с. 222].

Значною проблемою українізації школи були приватні школи і статус шкіл національних меншин. Тобто, їх інтеграції у національну систему освіти української держави на її західних теренах. Статус шкіл національних меншин – польської, німецької, єврейської – унормовувався. Необхідним було українське громадянство директора і вчителів, відповідність організації державних шкіл, обов'язковість розпоряджень органів державної влади [12, с. 222].

Розпорядженням про приватні навчальні заклади від 22 лютого 1919 р. передбачався спеціальний дозвіл на їх діяльність. Приватні школи, які не отримували такого дозволу, мали бути закритими. Було видано серію законодавчих актів про одержавлення приватних гімназій і уведення у них української мови навчання [13, с. 222]. Українські приватні гімназії, таким чином, отримували статус державних, що позитивно відбивалося на їх статусі.

Вводилася письмова присяга на відданість українській державі. В тексті присяги зазначалося: «получені обов'язки сповнятиму по мойому найкращому знанню і згідно з моєю совістю. Всі мої сили присвячу для добра Української Народної Республіки, єї інтересів та скарбових доходів, берегтиму у всяких відносинах. Приказам моїх зверхників буду все послухний» [17, с. 241]. Польські викладачі чинили опір, відмовляючись скласти присягу і відмовляючись залишати робочі місця.

За ініціативи Товариства учителів середніх і вищих шкіл «Учительська громада» було скликано Загальне зібрання викладачів гімназій і учительських семінарій, яке проходило 21–22 березня 1919 р. у Станіславі. Зібранням було підтверджено принципи, на яких будувалася політика змін у науково-освітній сфері. Підтверджувалося прагнення до незалежності учительства та його організаційне, інституційне об'єднання як громадської верстви. Бажаним було утворення рад учителів середніх шкіл і Центральної ради середніх шкіл Західної області УНР. Принципом «школа готує не тільки до університету, але і до праці», підтверджувалося прагнення до змін у напрямі творення єдиної школи [17, с. 245].

Трансформація освітньої сфери викликали потребу у вчительських кадрах, яких бракувало. Державним секретаріатом було запроваджено тримісячні підготовчі курси для селянських дітей для підготовки у вчительських семінаріях. Передбачалося, що із 1 травня 1919 р. вони будуть відкриті у кожному повітовому місті, а для їх наповнення будуть делеговані щонайменше 3 особи від кожного села. Було опубліковано спеціальне звернення уряду «До професорів і заступників учителів усіх середніх шкіл Західної Області Української Народної Республіки» [17, с. 245].

Уже протягом 1919 року функціонувало 20 українських гімназій, 3 реальні школи та 7 учительських семінарій [14, с. 147]. За часу існування ЗУНР вдалося відкрити понад 2000 народних та 30 середніх шкіл (у тому числі

20 гімназій, 3 реальні школи і 7 учительських семінарій) із українською мовою викладання [1, с. 84].

В умовах окупації краю і його включення до складу інших держав громадське життя у освітній сфері не припинилося. Здійснювалися зусилля із продовження друку підручників для української школи у закордонних видавництвах, зокрема, у Відні. Для українських гімназій і учительських семінарій створювалася навчально-методична література [5; 18].

Перетворення у вищій освіті відбувалися із більшими складнощами, через непідконтрольність українському урядові міст Львова та Чернівців. Після зайняття Львова поляками польське керівництво Львівського університету домоглося витіснення українців із числа студентів, запровадивши прийом до лав учнів лише осіб, які служили у польському війську. Такий стан речей призвів до творення проекту Українського таємного університету та зміщення інтересу української молоді до Львівської політехніки [10].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, загальні умови перебігу Української революції 1917–1921 рр. на Західноукраїнських землях визначали особливості державотворчої трансформації науково-освітньої сфери і ролі науково-освітніх еліт в неї. Часовий період і територіальне охоплення земель державотворчим процесом були порівнянь невеликими. Як і у Наддніпрянщині, державотворчий процес спирався на громадську ініціативу педагогічних верств. Науково-освітньою елітою краю було вироблено принципи націоналізації школи та її незалежності, було перейнято розроблену у УНР концепцію єдиної школи.

Провідним фактором, який негативним чином відбивався на розвитку державотворчої діяльності науково-освітніх еліт західноукраїнських земель, була негативна військово-політична ситуація. Особливо, втрата університетських міст із такими значними осередками вищої освіти, як Львівський та Чернівецький університети.

Разом із тим, для ґрунтовної оцінки діяльності освітніх еліт бракує конкретних досліджень, які б висвітлювали діяльність місцевих учительських об'єднань та весь спектр позицій щодо питань розвитку української школи.

Список використаних джерел

1. Гаврецька, МЙ., 2012. 'Правове регулювання статусу української мови в сфері освіти за законодавчими актами ЗУНР', *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*, №6, с.80–86.
2. Голдак, Т., 2009. 'Західний форпост державності: національно-культурне життя українців Перемишля напередодні Першої світової', *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, Вип.18, с.170–174.
3. Жерноклесев, ОС., Соловка, ЛМ., 2014. 'Джерела по історії ЗУНР в фондах Державного архіву Івано-Франківської області', *Галичина*, Ч.25–26, с.296–305.
4. Зуляк, І., Зуляк, М., 2017. 'Педагогічна праця Антона Крушельницького', *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*, Вип.2 (1), с.134–144.

5. Льницька, М., 2012. 'Специфіка галицьких читанок початку 1920-х років', *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, №4, с.216–228.

6. Капелюшний, ВП., Коваль, ОФ., 2009. 'Національна еліта в українській революції 1917–1921 років: інтерпретації вітчизняних та зарубіжних дослідників', *Етнічна історія народів Європи*, Вип.30, с.23–26.

7. Капелюшний, ВП., Коваль, ОФ., 2018. 'Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років: історіографічний нарис: монографія', Київ: *Інтерсервіс*, 479 с.

8. Кобута, С., 2009. 'Західно-Українська Народна Республіка: нетиповий приклад українського державотворення під час української революції 1917–1921 рр.', *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, Вип.18, с.51–61.

9. Коваль, О., 2011. 'Висвітлення істориками державотворчої ролі національної науково-освітньої еліти, культурно-мистецької та духовної еліти доби Української революції 1917–1921 років: досягнення та наукові перспективи', *Етнічна історія народів Європи*, Вип.35, с.15–21.

10. Козак, Л., 2012. 'Василь Щурат і Український таємний університет', *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, №4, с.371–380.

11. Королько, А., 2011. 'Становлення й функціонування органів української влади на Покутті в період існування Західно-Української Народної Республіки (1918–1919 рр.)', *Вісник Прикарпатського університету. Історія*, Вип.20, с.57–70.

12. Купрійчук, В., 2013. 'Державне управління у галузі освіти Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918 – 1919 рік)', *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, №1, с.218–225.

13. Купрійчук, В., 2012. 'Нормативно-правове забезпечення розвитку гуманітарної політики Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918–1919 рік)', *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, Вип.4, с.219–226.

14. Марчук, МВ., 2014. 'Освітня складова політики ЗУНР', *Галичина*, Ч.25–26, с.145–148.

15. Смолій, ВА., 1999. 'Історичні уроки Української революції: До 80-ї річниці IV універсалу УНР', В кн.: *Історія України: маловідомі імена, події, факти* (Збірник статей. Вип.5), Київ: *Рідний край*, с.3–11.

16. Телячий, ЮВ., 2013. '«Завдання нової школи» Степана Сірополька: спроба суб'єктивної рефлексії', *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство*, Вип.3, с.282–286.

17. Шологон, Л., 2009. 'Освітні процеси в Західно-Українській Народній Республіці (1918–1919 рр.)', *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, Вип.18, с.240–248.

18. Юркевич, О., 2011. 'З видавничої діяльності Юрія Тищенко (1917–1922)', *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, №3, с.189–221.

References

1. Gavrec'ka, MJ., 2012. 'Pravove reguljvanja statusu ukrai'ns'koi' movy v sferi osvity za zakonodavchymy aktamy ZUNR (Legal Regulation of the Status of the Ukrainian Language in the Field of Education under the Legislative Acts of the West Ukrainian National Republic (ZUNR))', *Naukovo-informacijnyj visnyk Ivano-Frankivs'kogo universytetu prava imeni Korolja Danyla Galyc'kogo*, №6, s.80–86.
2. Goldak, T., 2009. 'Zahidnyj forpost derzhavnosti: nacional'no-kul'turne zhyttja ukrai'nciv Peremyslhja naperedodni Pershoi' svitovoi' (Western Outpost of Statehood: National Cultural Life of Ukrainians of Przemysl before the First World War)', *Ukrai'na: kul'turna spadshhyna, nacional'na svidomist', derzhavnist'*, Vyp.18, s.170–174.
3. Zhernoklejev, OS., Solovka, LM., 2014. 'Dzherela po istorii' ZUNR v fondah Derzhavnogo arhivu Ivano-Frankivs'koi' oblasti (Sources on the History of the West Ukrainian National Republic (ZUNR) in the Funds of the State Archives of Ivano-Frankivsk Region)', *Galychyna*, Ch.25–26, s.296–305.

4. Zuljak, I., Zuljak, M., 2017. 'Pedagogichna pracija Antona Krushel'nyc'kogo (Pedagogical Work of Anton Krushelnytsky)', *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Gnatjuka. Serija: Istorija*, Vyp.2 (1), s.134–144.

5. Il'nyc'ka, M., 2012. 'Specyfika galyc'kyh chytanok pochatku 1920–h rokiv (Specifics of the Galician Readers of the Early 1920's)', *Zapysky L'vivs'koi' nacional'noi' naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*, №4, s.216–228.

6. Kapelushnyj, VP., Koval', OF., 2009. 'Nacional'na elita v ukrai'ns'kij revoljucii' 1917–1921 rokiv: interpretacii' vitchyznjanyh ta zarubiznyh doslidnykiv (National Elite in the Ukrainian Revolution of 1917–1921: Interpretations of Domestic and Foreign Researchers)', *Etnichna istorija narodiv Jevropy*, Vyp.30, s.23–26.

7. Kapelushnyj, VP., Koval', OF., 2018. 'Nezlamna i neskorena: nacional'na elita v ukrai'ns'kij revoljucii' 1917–1921 rokiv: istoriografichnyj narys: monografija (Indestructible and Inscrutable: the National Elite in the Ukrainian Revolution of 1917–1921: Historiographical Essay: Monograph)', Kyi'v: *Interservis*, 479 s.

8. Kobuta, S., 2009. 'Zahidno–Ukrai'ns'ka Narodna Respublika: netyповyj pryklad ukrai'ns'kogo derzhavotvorenja pid chas ukrai'ns'koi' revoljucii' 1917–1921 rr. (Western Ukrainian National Republic: Typical Example of Ukrainian State Formation during the Ukrainian Revolution of 1917–1921)', *Ukrai'na: kul'turna spadshhyna, nacional'na svidomist', derzhavnist'*, Vyp.18, s.51–61.

9. Koval', O., 2011. 'Vysvitlenja istorykamy derzhavotvorchoi' roli nacional'noi' nauko–osvitjans'koi', kul'turno–mystec'koi' ta duhovnoi' elity doby ukrai'ns'koi' revoljucii' 1917–1921 rokiv: dosjagnennja ta naukovi perspektyvy (Coverage by the Historians of the State–Building Role of the National Scientific and Educational, Cultural Artistic and Spiritual Elite of the Era of the Ukrainian Revolution of 1917–1921: Achievements and Scientific Perspectives)', *Etnichna istorija narodiv Jevropy*, Vyp.35, s.15–21.

10. Kozak, L., 2012. 'Vasyl' Shchurat i ukrai'ns'kij tajemnyj universytet (Vasyl Shchurat and the Ukrainian Secret University)', *Zapysky L'vivs'koi' nacional'noi' naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*, №4, s.371–380.

11. Korol'ko, A., 2011. 'Stanovlennja j funkcionuvannja organiv ukrai'ns'koi' vlady na Pokuttii v period isnuvannja Zahidno–Ukrai'ns'koi' Narodnoi' Respubliki (1918–1919 rr.) (Formation and Functioning of the Ukrainian Authorities in Pokuttia during the Period of Existence of the Western Ukrainian National Republic (1918–1919))', *Visnyk Prykarpats'kogo universytetu. Istorija*, Vyp.20, s.57–70.

12. Kuprijchuk, V., 2013. 'Derzhavne upravlinnja u galuzi osvity Zahidnoukrai'ns'koi' Narodnoi' Respubliki (lystopad 1918 – 1919 rik) (Public Administration in the Field of Education of the Western Ukrainian National Republic (November 1918 – 1919))', *Visnyk Nacional'noi' akademii' derzhavnogo upravlinnja pry Prezidentovi Ukrainy*, №1, s.218–225.

13. Kuprijchuk, V., 2012. 'Normatyvno–pravove zabezpechennja rozvytku gumanitarnoi' polityky Zahidnoukrai'ns'koi' Narodnoi' Respubliki (lystopad 1918–1919 rik) (Legal Framework for the Development of the Humanitarian Policy of the Western Ukrainian National Republic (November 1918 – 1919))', *Visnyk Nacional'noi' akademii' derzhavnogo upravlinnja pry Prezidentovi Ukrainy*, Vyp.4, s.219–226.

14. Marchuk, MV., 2014. 'Osvitnja skladova polityky ZUNR (Educational Component of the Policy of the Western Ukrainian National Republic (ZUNR))', *Galychyna*, Ch.25–26, s.145–148.

15. Smolij, VA., 1999. 'Istorychni uroky ukrai'ns'koi' revoljucii': Do 80–i' richnyci IV universalu UNR (Historical Lessons of the Ukrainian Revolution: To the 80th Anniversary of the 4th Universal of the UNR)', V kn.: *Istorija Ukrainy: malovidomi imena, podii', fakty* (Zbirnyk statej. Vyp.5), Kyi'v: *Ridnyj kraj*, s.3–11.

16. Teljachyj, JuV., 2013. '«Zavdannja novoi' shkoly» Stepana Siropolka: sproba sub'jektyvnoi' refleksii' («The Tasks of a New School» of Stepan Siropolka: an Attempt of Subjective Reflection)', *Naukovi praci Kam'janec'–Podil's'kogo nacional'nogo universytetu imeni Ivana Ogijenka. Ser.: Bibliotekoznavstvo. Knygoznavstvo*, Vyp.3, s.282–286.

17. Shologon, L., 2009. 'Osvitni procesy v Zahidno–Ukrai'ns'kij Narodnij Respubliki (1918–1919 rr.) (Educational Processes in the

Western Ukrainian National Republic (1918–1919))', *Ukrai'na: kul'turna spadshhyna, nacional'na svidomist', derzhavnist'*, Vyp.18, s.240–248.

18. Jurkevych, O., 2011. 'Z vydavnychoi' dijalnosti Jurija Tyshhenka (1917–1922) (From the Publishing Activity of Yuri Tyshchenko (1917–1922))', *Zapysky L'vivs'koi' nacional'noi' naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*, №3, s.189–221.

* * *